

Robert Kowalak

ZMIANY W NAUCZANIU PRZEDMIOTÓW: RACHUNEK KOSZTÓW I RACHUNKOWOŚĆ ZARZĄDCZA NA WYDZIALE ZARZĄDZANIA, INFORMATYKI I FINANSÓW UNIwersYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCLAWIU

CHANGING IN LEARNING OF COST ACCOUNTING AND MANAGEMENT ACCOUNTING FACULTY MANAGEMENT, INFORMATICS AND FINANCE IN UNIVERSITY OF ECONOMICS IN WROCLAW

Katedra Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 54-345 Wrocław, e-mail: robert.kowalak@ue.wroc.pl

Summary. This article presents changes in learning of cost accounting and management accounting in University of Economics in Wrocław. These changes are connected with new program of leaning which take into consideration two level of teaching: bachelor and master.

Słowa kluczowe: rachunek kosztów, rachunkowość zarządcza.
Key words: cost accounting, management accounting.

WSTĘP

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu stale udoskonala programy przedmiotów wykładanych na poszczególnych wydziałach, a w ich ramach na kierunkach i specjalnościach. Dokonywane zmiany mają na celu przystosowanie programów do wymagań rynku, oczekiwań studentów oraz wymogów standardów nauczania. Jednakże w roku akademickim 2010 / 2011 będą jeszcze na uczelni, w ramach studiów stacjonarnych, prowadzone przedmioty według tzw. starego programu, dotyczącego studiów pięcioletnich (tzw. jednolitych). Na studiach pięcioletnich rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza były realizowane w następującym układzie:¹

– na kierunku: finanse i bankowość – rachunek kosztów (III rok) i rachunkowość zarządcza (IV rok);

– na kierunku: zarządzanie – rachunkowość zarządcza (III rok);

– na kierunku: informatyka i ekonometria – rachunkowość zarządcza (III rok).

Równolegle są prowadzone zajęcia dla studentów studiujących według programu studiów I i II stopnia. W roku akademickim 2010 / 2011 po raz pierwszy w ramach studiów stacjonarnych rozpoczęto nauczanie na studiach II stopnia. Przejście z systemu studiów jednolitych na nauczanie dwustopniowe spowodowało, że kończący studia I stopnia w 2010 roku mieli przygotowany specyficzny indywidualny plan studiów.

Przedmioty związane z rachunkiem kosztów i rachunkowością zarządczą są prowadzone zarówno na studiach I, jak i II stopnia. Jednakże na studiach I stopnia są to przedmioty

¹ W roku akademickim 2010 / 2011 na studiach jednolitych są tylko studenci V roku. Oznacza to, że nie ma już grup studentów, którzy studiują rachunek kosztów i rachunkowość zarządczą.

wprowadzające o innej nazwie oraz dodatkowe specjalistyczne, zaś na studiach II stopnia, zgodnie ze standardami, występują oba przedmioty oraz również uzupełniające – specjalistyczne.

Celem artykułu jest przedstawienie zmian zachodzących w ostatnich latach w nauczaniu rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej na Wydziale Zarządzania, Informatyki i Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, a jednocześnie obecnego programu nauczania, dostosowanego w całości do standardów kształcenia na kierunkach:

- finanse i rachunkowość (rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza);
- zarządzanie (rachunkowość zarządcza);
- informatyka i ekonometria (rachunkowość zarządcza).

W artykule przedstawiono również metodykę nauczania rachunkowości zarządczej na nowym kierunku: informatyka w biznesie.

Przedmioty: rachunek kosztów oraz rachunkowość zarządcza są prowadzone przez pracowników Katedry Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej Instytutu Rachunkowości Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

MATERIAŁ I METODY

W artykule wykorzystano materiały przygotowane w Katedrze. Są to syllabusy opracowane na potrzeby realizacji nowego programu nauczania w roku akademickim 2010 / 2011. Syllabusy ujęto w tabelach prezentujących poszczególne tematy, realizowane w ramach poszczególnych przedmiotów, obejmujących wykłady, ćwiczenia oraz ćwiczenia laboratoryjne.

Podstawową metodą badawczą była analiza materiałów źródłowych. Dokonano porównań aktualnych programów nauczania z dotychczasowymi. Metodę analityczną uzupełniono metodami indukcji oraz dedukcji.

STUDIA I STOPNIA

Zgodnie ze standardami na studiach I stopnia na kierunku: finanse i rachunkowość nie wymaga się nauczania rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej. W związku z tym studenci mają ograniczone możliwości poszerzania swojej wiedzy z rachunkowości. Specyfika podziału nauczania w Instytucie Rachunkowości w ramach poszczególnych katedr powoduje, że można byłoby wybrane elementy rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej wprowadzić do programu nauczania podstaw rachunkowości i rachunkowości finansowej. Zmusiłoby to do realizacji tematów związanych z rachunkiem kosztów i rachunkowością zarządczą przez pracowników katedr dotychczas niezajmujących się tym lub do wspólnego międzykatedralnego nauczania wymienionych przedmiotów. Byłoby to pod względem organizacyjnym bardzo trudne, a nawet niemożliwe. Dlatego, w wyniku ustaleń w Instytucie Rachunkowości, wprowadzono do programu 2 nowe nieobowiązkowe przedmioty kierunkowe:

- kalkulację i analizę kosztów,
- zarządczy rachunek wyników.

W roku akademickim 2009/2010 kalkulacja i analiza kosztów była przedmiotem nauczania w semestrze zimowym na III roku studiów (semestr 5). W owym roku realizowano również dla wcześniejszego rocznika studentów nauczanie kalkulacji i analizy kosztów w 4 semestrze. W roku akademickim 2010 / 2011 przedmiot został ostatecznie przeniesiony na semestr letni II roku studiów (4 semestr). Również w przypadku przedmiotu: zarządczy rachunek wyników dokonano przesunięcia w obu okresach akademickich. W roku akademickim 2009 / 2010 był on przedmiotem nauczania w semestrze letnim III roku studiów (semestr 6), zaś obecnie, w roku akademickim 2010 / 2011, jest przedmiotem w semestrze zimowym III roku studiów (semestr 5).

Strukturę tematyczną przedmiotu: kalkulacja i analiza kosztów prezentuje tab. 1, zaś przedmiotu: zarządczy rachunek wyników – tab. 2.²

Tabela 1. Struktura tematyczna przedmiotu: kalkulacja i analiza kosztów

Lp.	Temat	Liczba godzin – wykłady	Liczba godzin – ćwiczenia
1	Definicja kosztów	1	1
2	Koszty i pojęcia bliskoznaczne	2	1
3	Pomiar i wycena zużycia czynników produkcji	4	4
4	Grupowanie kosztów na potrzeby kalkulacji	3	2
5	Przekroje ewidencyjne kosztów	2	2
6	Rozliczanie kosztów prostych	1	1
7	Rozliczanie międzyokresowe kosztów	1	1
8	Rozliczanie międzypodmiotowe kosztów	2	2
9	Rozliczanie kosztów pośrednich	2	1
10	Wycena produkcji niezakończonych	2	1
11	Ustalenie i rozliczenia strat na brakach	1	1
12	Istota, przedmiot i rodzaje kalkulacji	2	
13	Kalkulacja podziałowa	2	2
14	Kalkulacja doliczeniowa	1	1
15	Kalkulacja wielostopniowa	1	2
16	Analiza kosztów rodzajowych	1	2
17	Analiza kosztów według miejsc powstawania	1	2
18	Analiza kosztu jednostkowego	1	2
19	Kolokwium		2
Razem		30	30

Dodatkowo na kierunku: finanse i rachunkowość w ramach specjalności: rachunkowość i audyt w 6 semestrze studiów przedmiotem nauczania jest sprawozdawczość zarządcza.

Na kierunkach: zarządzanie, informatyka i ekonometria oraz informatyka w biznesie na studiach I stopnia nie jest prowadzone nauczanie przedmiotów związanych z rachunkiem kosztów i rachunkowością zarządczą.

² Liczba godzin przedstawiona dla obu przedmiotów dotyczy studiów stacjonarnych.

Tabela 2. Struktura tematyczna przedmiotu: zarządczy rachunek wyników

Lp.	Temat	Liczba godzin – wykłady	Liczba godzin – ćwiczenia	Liczba godzin – laboratoria
1	Rachunek wyników w zarządzaniu przedsiębiorstwem	1	–	–
2	Budowa systemu informacyjnego rachunku wyników	1	–	–
3	Analiza zmienności kosztów	2	–	2
4	Krótkoterminowy rachunek wyników	2	2	–
5	Analiza rentowności sprzedaży	1	–	2
6	Próg rentowności produkcji jednoasortymentowej	1	2	2
7	Próg rentowności produkcji wieloasortymentowej	1	2	2
8	Analiza wrażliwości wyniku finansowego	1	–	2
9	Dźwignia operacyjna i finansowa	1	2	2
10	Kalkulacje cen zewnętrznych	1	2	–
11	Kalkulacje cen transferowych	2	2	–
12	Rachunki decyzyjne w warunkach niepewności i ryzyka	1	2	2
13	Sprawdzian	–	1	1
Razem		15	15	15

STUDIA II STOPNIA

Zgodnie ze standardami nauczania na kierunku: finanse i rachunkowość są prowadzone zajęcia z rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej. Strukturę tematyczną przedmiotu: rachunek kosztów przedstawiono w tab. 3, zaś rachunkowości zarządczej – w tab. 4.³

Tabela 3. Struktura tematyczna przedmiotu: rachunek kosztów

Lp.	Temat	Liczba godzin – wykłady	Liczba godzin – ćwiczenia	Liczba godzin – laboratorium
1	Pojęcie i funkcje rachunku kosztów	1		
2	Klasyfikacja kosztów	1		
3	Zasady ewidencji i rozliczania kosztów	1	2	
4	Metody kalkulacji kosztów	1		2
5	Analiza kosztów			2
6	Rachunek kosztów standardowych	1	1	
7	Istota i zakres budżetowania kosztów	1		
8	Struktura budżetu głównego	0,5		2
9	Budżetowanie kosztów bezpośrednich	1		1
10	Budżetowanie kosztów pośrednich	1		1
11	Analiza odchyleń	1		2
12	Wpływ rachunku kosztów na wyniki finansowe	1	1	
13	Rachunek kosztów działań	1	2	1
14	Rachunek kosztów produktu	1	2	1
15	Rachunek kosztów klienta	0,5	2	1
16	Rachunek kosztów cyklu życia produktu	1	1	1
17	Rachunek kosztów docelowych	0,5	1	1
18	Rachunek kosztów ciągłego doskonalenia	0,5	1	
19	Kolokwium		2	
Razem		15	15	15

³ Liczba godzin przewidziana dla obu przedmiotów dotyczy studiów stacjonarnych.

Tabela 4. Struktura tematyczna przedmiotu: rachunkowość zarządcza

Lp.	Temat	Liczba godzin – wykłady	Liczba godzin – ćwiczenia
1	Pojęcie i funkcje rachunkowości zarządczej	1	–
2	Informacje kosztowe w podejmowaniu decyzji krótkoterminowych	1,5	4
3	Informacje kosztowe w podejmowaniu decyzji długoterminowych	1,5	4
4	Rachunkowość ośrodków odpowiedzialności	1	2
5	Budżetowanie jako metoda zarządzania	1	2
6	Kontrola zarządcza	1	2
7	Wpływ zarządzania kosztami na wyniki finansowe	1	–
8	Zarządzanie kosztami działań	1	2
9	Zarządzanie kosztami jakości	1	2
10	Zarządzanie kosztami logistyki	1	2
11	Analiza rentowności klientów	1	2
12	Metody wyceny przedsiębiorstwa	1	2
13	Mierniki kreowania wartości	1	2
14	Zrównoważona karta osiągnięć	1	2
15	Kolokwium	–	2
Razem		15	30

Oprócz wymienionych przedmiotów, nauczanych na I roku studiów, są prowadzone jako przedmioty podstawowe (rachunkowość zarządcza) i kierunkowe (rachunek kosztów) przedmioty specjalistyczne. Są to:

a) na specjalności: rachunkowość zarządcza i controlling:

- strategiczna rachunkowość zarządcza,
- organizacja rachunkowości zarządczej⁴,
- wewnętrzna sprawozdawczość finansowa;

b) na specjalności: rachunkowość eurospółek – rachunkowość zarządcza grup kapitałowych.

Na pozostałych specjalnościach nie są prowadzone zajęcia mające związek z rachunkiem kosztów lub rachunkowością zarządczą.

Na kierunku: zarządzanie, zgodnie ze standardami nauczania, są prowadzone zajęcia z rachunkowości zarządczej. Program przedmiotu prezentuje tab. 5.

Na specjalności: logistyka jest prowadzony przedmiot specjalnościowy (obowiązkowy): koszty i controlling w logistyce, którego program został przedstawiony w pracy Kowalak (2009).

Na kierunku: informatyka i ekonometria są prowadzone tylko zajęcia z rachunkowości zarządczej. Tematyka zajęć obejmuje w ramach jednego przedmiotu elementy rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej; są to:

- przedmiot i zadania rachunkowości zarządczej,
- klasyfikacja kosztów dla potrzeb decyzyjnych,
- rozliczanie kosztów pośrednich oraz międzypodmiotowych,
- kalkulacje kosztów,
- szacowanie kosztów stałych i zmiennych,
- analiza progu rentowności jednoasortymentowa,

⁴ Przedmiot realizowany przez Katedrę Teorii Rachunkowości i Analizy Finansowej.

- analiza progu rentowności wieloasortymentowa,
- analiza wrażliwości zysku,
- decyzje cenowe,
- informatyczne wspomaganie rachunkowości zarządczej.

Tabela 5. Struktura tematyczna przedmiotu: rachunkowość zarządcza na kierunku: zarządzanie

Lp.	Temat	Liczba godzin – wykłady	Liczba godzin – ćwiczenia
1	Pojęcie i funkcje rachunkowości zarządczej	1	–
2	Grupowanie kosztów dla potrzeb decyzyjnych	1,5	4
3	Rozliczanie kosztów pośrednich	1,5	4
4	Rozliczenia międzypodmiotowe	1	2
5	Istota kalkulacji kosztów jednostkowych	1	2
6	Kalkulacja podziałowe	1	2
7	Kalkulacje doliczeniowe	1	–
8	Kalkulacje wielostopniowe	1	2
9	Podział kosztów na stałe i zmienne	1	2
10	Wielostopniowy rachunek kosztów i wyników	1	2
11	Analiza progu rentowności jednoasortymentowa	1	2
12	Analiza progu rentowności wieloasortymentowa	1	2
13	Kalkulacje cenowe	1	2
14	Zarządzanie wynikiem finansowym	1	2
15	Kolokwium	–	2
Razem		15	30

Na kierunku: informatyka w biznesie zajęcia będą prowadzone po raz pierwszy w roku akademickim 2010 / 2011. Planowane tematy to:

- rachunkowość zarządcza (wykłady i laboratoria),
- decyzyjne rachunki kosztów wspomaganých komputerowo (wykłady i laboratoria),
- komputerowe wspomaganie zarządzania wynikami (wykłady i laboratoria).

Tematy, które będą realizowane w ramach rachunkowości zarządczej, to:

- przedmiot i zadania rachunkowości zarządczej,
- klasyfikacja kosztów działalności przedsiębiorstwa,
- wycena kosztów do celów sprawozdawczości finansowej,
- szacowanie kosztów stałych i zmiennych,
- rachunek kosztów działań,
- analiza progu rentowności jednoasortymentowa,
- analiza progu rentowności wieloasortymentowa,
- analiza wrażliwości zysku,
- decyzje cenowe,
- rachunki i decyzje inwestycyjne,
- budżetowanie przychodów, kosztów i wyników,
- zrównoważona karta wyników,
- rachunkowość zarządcza a controlling,

- zarządzanie efektywnością procesów biznesowych,
- informatyczne wspomaganie rachunkowości zarządczej.

Tematy prowadzone w ramach przedmiotu: decyzyjne rachunki kosztów wspomagane komputerowo obejmują:

- arkusz kalkulacyjny w zarządzaniu kosztami w przedsiębiorstwie,
- gromadzenie informacji kosztowych w arkuszach kalkulacyjnych,
- obliczanie zużycia czynników produkcji z użyciem komputera,
- klasyfikację kosztów wykorzystywaną na potrzeby decyzyjne z zastosowaniem arkusza kalkulacyjnego,
- obliczanie wyniku finansowego z użyciem arkusza kalkulacyjnego,
- rozliczanie świadczeń międzypodmiotowych w arkuszu kalkulacyjnym,
- kalkulację kosztów w arkuszu kalkulacyjnym,
- rozwiązywanie problemów decyzyjnych dotyczących kosztów z użyciem komputera,
- systemy budżetowania kosztów w arkuszu kalkulacyjnym,
- dobór aplikacji wspomagających zarządzania kosztami,
- przygotowanie hurtowni danych dotyczących kosztów,
- przygotowanie raportów wewnętrznych w arkuszach kalkulacyjnych,
- projekt modelu podejmowania decyzji kosztowych w konkretnym przedsiębiorstwie (zaliczenie przedmiotu).

Tematy realizowane w ramach przedmiotu: komputerowe wspomaganie zarządzania to:

- istota zarządzania wynikami w przedsiębiorstwie;
- znaczenie informacji wynikowych w problemach decyzyjnych;
- problemy decyzyjne dotyczące czynników wpływających na: przychody z działalności; koszty produkcji, pozostałe przychody i koszty;
- dobór aplikacji wspomagających zarządzanie wynikami;
- wymagania stawiane informatycznym systemom wspomagającym zarządzanie wynikami;
- arkusze kalkulacyjne jako szczególny przypadek informatycznych systemów wspomagających zarządzanie wynikami;
- narzędzia wspomagające zarządzanie wynikami.

Na kierunku: informatyka w biznesie planuje się, że przedmioty: decyzyjne rachunki kosztów wspomagane komputerowo oraz komputerowe wspomaganie zarządzania wynikami będą prowadzone w ramach modułu: informatyka w finansach.

Liczba godzin przeznaczona na poszczególne przedmioty:

- rachunkowość zarządcza – 15 h wykładów, 15 h ćwiczeń laboratoryjnych;
- komputerowe wspomaganie zarządzania wynikami – 15 h wykładów, 15 h ćwiczeń laboratoryjnych;
- decyzyjne rachunki kosztów wspomagane komputerowo – 15 h wykładów, 15 h ćwiczeń laboratoryjnych.

PODSUMOWANIE

Przedstawiony program nauczania rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej na Wydziale Zarządzania, Informatyki i Finansów jest autorskim programem opracowanym

przez Katedrę Rachunku Kosztów i Rachunkowości Zarządczej Instytutu Rachunkowości Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Pierwsze doświadczenia wskazują na słuszość wprowadzonych rozwiązań. Ich zaletą jest możliwość uzyskania podstawowej wiedzy na temat rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej na studiach I stopnia i ukończenia studiów ze stopniem licencjata (dla kierunku: finanse i rachunkowość). Rozszerzony program jest proponowany studentom na studiach II stopnia. W przypadku pozostałych kierunków wiedza dotycząca wymienionych zagadnień jest prezentowana jedynie na studiach II stopnia. Jedyne zagrożenie, jakie się pojawiło w ramach nauczania na studiach niestacjonarnych, dotyczy możliwości rozpoczęcia studiów II stopnia przez osoby, które nie ukończyły kierunków związanych z ekonomią na studiach I stopnia. Powoduje to duże zróżnicowanie poziomu wiedzy między studentami w poszczególnych grupach. Studenci spoza kierunków ekonomicznych muszą we własnym zakresie przyswoić podstawową wiedzę z rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej. Na pierwszych zajęciach są o tym informowani – wskazuje się im niezbędną literaturę.

Warto na koniec zauważyć, że program nauczania na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu w pełni zgodny ze standardami kształcenia dla poszczególnych kierunków, jest inny od programu nauczania na innych uczelniach. Z programami tymi można zapoznać się, czytając np. artykuł Winiarskiej (2010), w którym są zebrane informacje o programach nauczania na kilku wybranych uczelniach. W wielu przypadkach rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza są przedmiotem nauczania już na studiach I stopnia. Szczegóły związane z realizacją ww. przedmiotów na Uniwersytecie Szczecińskim prezentuje artykuł Kiziukiewicz (2008).

PIŚMIENNICTWO

- Kiziukiewicz T.** 2008. Specjalności na kierunku „Finanse i Rachunkowość” (sic!) na przykładzie Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego, w: Dydaktyka w naukach ekonomicznych. Red. T. Kiziukiewicz, Szczecin, Wydaw. AR.
- Kowalak R.** 2009. Koncepcja przedmiotu controlling logistyczny na kierunku zarządzanie specjalności Logistyka na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu. Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin. 273, 102.
- Winiarska K.** 2010. Ocena treści kształcenia na kierunku „Finanse i Rachunkowość” (sic!) w wybranych uczelniach w Polsce. Zesz. Teoret. Rachun. 56 (112), 295–306.